

ВЕШТИНА КОЈА СЕ ПАМТИ

Милица Мићић Димовска, *Вештиа у сновању, вештиа у ткању*, Соларис, Нови Сад 2016

У време хиперпродукције не само књижевности него и књижевних награда, не можемо а да се не запитамо шта остаје од пишчеве славе након његове смрти. Сведоци смо да се, за живота величани и награђивани, многи наши хваљени и ловорикама обасути аутори постхумно ретко читају, још ређе се о њима пише, а о организовању скупова о њиховом делу готово да се не говори (изузев ако то не учини локална заједница из које они потичу). Нашој академској јавности не пада, дакле, на памет, да се бави онима у чије се дело безмало заклињала. О чему је реч? Да ли о престанку интереса (а ова реч би се могла тумачити двојако), или о нужној и праведној девалоризацији и деканонизацији? Или су то ипак два назива за исту појаву?

Иако би се могло рећи да је Милица Мићић Димовска једна од најчешће награђиваних српских списатељки, број награда које је добила није велик: тек две за приповетке („Карољ Сирмаи” и најугледнија, Андрићева награда) и три за роман *Последњи заноси МСС*. Ипак, пет година након њене смрти рекло би се да и даље постоји интересовање за њену прозу, не само у круговима заговорника родне критике него и шире. Тако је недавно, у оквиру Изабраних дела Милице Мићић Димовске које је покренула Издавачка кућа Соларис, објављена књига *Вештиа у сновању, вештиа у ткању* (2016), коју приређују Мирјана Карановић, Васа Павковић и Владимир Димовски. Да није реч само о грађи која није публикована у збиркама прича или у засебним књигама, јасно је из садржаја: поред оних необјављених, први део књиге садржи приче публиковане у периодичи. Другу целину чине *Приче о жени*, прва прозна збирка Милице Мићић Димовске (1972), а трећу недовршени роман, чији су поједини делови већ били доступни читаоцима у периоду 2008–2010. године. Уз наведена Миличина „ткања”, књига садржи и текстове приређивача, као и библиографију, коју је сачинила Мирјана Карановић.

Прва целина, дакле, обухвата ране приче Милице Мићић Димовске, које нису ушле ни у једну њену збирку. То су оне написане у периоду 1965–1966: „Фратар”, „Посета”, „Вече”, „У сумрак”, „Као магла” и „Партија шаха”, док је „Наруквица” објављена 1971, „Стварање” 1973, а „Врт сећања” 1989. године. Шест је прича које нису публиковане ни у периодичи, већ се приређују из рукописа: „Примабалерина”, „Амајлија”, „Противници”, „Кошмар”, „Прве ноћи” и „Оглавине”. Како у уводном тексту бележи Васа Павковић, „Милица Мићић Димовска је већ у тим раним причама показала интересовање за породичне односе и релације међу њеним члановима, што ју је даље водило према психолошкој прози, а

то ће остати њен основни приповедни интерес и у прозама будућности”. У том смислу, по мом мишљењу, у наслутама или експлицитном проблематизовању, најдаље одлази прича „Наруквица”. С друге стране, приче које следе, а са којима се читаоци по први пут упознају, још дубље задиру у интимни свет, проблеме жене и однос између партнера, па чак и у социјални ангажман (нпр. „Прве ноћи”), што је такође карактеристично за прозу Милице Мићић Димовске. Стога не изненађује њихова тесна веза са потоњим приповедачким збиркама ауторке, понајпре *Причама о жени*, али и *Одмрзавању*, *Познаницима...*

Другу целину чине *Приче о жени*, издате као самостална збирка 1972. Чини се да нико није компетентнији од Васе Павковића да повеже ову збирку са истоименом приповедачком целином у нас данас готово заборављене списатељке Фриде Филиповић, објављеном тридесет пет година раније. Он то и чини, напомињући да је Димовска обновила наслов приповедачког првенца Фриде Филиповић, свакако подразумевајући и сродност у фокусирању на проблеме жена, али у различитим временима. Доба о којем пише Милица Мићић Димовска јесте оно у којем се на често болан и потресан начин сукобљавају формална еманципација жена и патријархални поредак, какав ће још дуго бити присутан у нашој заједници.

Међутим, истинска драма није у односима међу јунацима, иако се из њихових дијалога ишчитава много напетости и потиснуте еруптивности услед нерашчишћених или поремећених односа. Права драма одвија се унутар самих јунакиња, које настоје да своје ангажмане – породичне, професионалне, личне – држе у равнотежи. Разапета између сећања на важну друштвену улогу, улогу у креирању новог поретка, с једне стране, те балансирањем између различитих „играча” и „играчица” у властитој породичној драми с друге стране, главна јунакиња Добрила покушава да у новом породичном распореду пронађе себе, да, прецизније, сачува себе. Оно што можда остаје недовољно наглашено када је реч о прози Милице Мићић Димовске (а при томе мислим и на романе, посебно *Мрену* и *Ушочишће*) јесте изванредан бесмисао као резултат таквих напора њених јунакиња, а који је препознатљив већ у *Причама о жени*. Јер, све је, на неки начин, у унутрашњим монолозима или доживљеном говору њених модерних или каткад демодираних (у односу на друштво којем припадају) хероина: брачна заједница, која трули у лажима, групни портрет који обухвата ширу породицу (ону која се стиче преко супруга), па чак и однос према властитој деци, нипошто лишен поређења, па чак и ривалитета. Жене о којима пише Милица Мићић Димовска јесу често постављене у позицију да криомице проматрају, из прикрајка анализирају и јетким коментарима нагр(а)ђују припаднице истог пола. Оне себи узимају меру успешног феминитета кроз компарацију. И чини се да се увек нађу „прикљештене”, спутане између хипердоминантне фигуре

мајке или свекрве и пренаглашене заводничке женскости млађих особа, девојака, па чак и сопствених кћери.

Чини се да бисмо на овом месту могли цитирати одломак из једног есеја Јудите Шалго, која пише: „Милица М. Д. иначе пише приче о женама које су обележене скривеним грехом свога пола. О женама распетим између захтева тела и мутних забрана вести. Улази под кожу својим јунакињама, боље рећи њиховим живим моделима, прати их стрпљиво, чачка њихова болна места док се не запале, а све што уочи, преноси на папир, у историју болести, водећи свој лик чврстом праведничком руком у (заслужену) пропаст.” На том трагу читамо и нови, ненасловљени роман, трећу целину књиге *Вешта у сновању, вешта у ткању*, чија је једна реченица послужила као назив целе књиге. Боравећи у хотелу свог рођака, остарела списатељка покушава да наративизује своје породично стабло, да од живота својих предака – понајпре деде по мајци и деде по оцу, али и свих оних ликова који се родбинским, брачним или љубавним везама конектују на наведену двојицу јунака – начини материјал за последњи роман који пише.

Мирјана Карановић прецизно одређује нарацију: „Приповедач је хетеродијегетички и екстрадијегетички. Другим речима, приповедач у трећем лицу приповеда о људима из прошлости, али у оквирној причи, која се збива у садашњости, приповедач у трећем лицу приповеда о књижевници која пише књигу о својим прецима. Хетеродијегетички приповедач описује књижевницу која седи у хотелској соби и размишља о писању.” На делу је, дакле, процес писања који се одвија пред читаочевим очима, а унутар њега прича меандрира у најмање два правца: на делу су ликови затечени у вихору Великог рата, неснађени и распети низом питања о својој неизвесној будућности, али и о прошлости коју су, силом прилика, оставили иза себе. Како је роман недовршен (а да читалац ипак у оваквој композицији не препознаје ауторкин концепт), можемо само наслутити даљи развој догађаја и дане у којима се има догодити повратак у завичај и сусрет ауторкиних родитеља. Како нас и приређивачи информишу, код Димовске је постојала жеља да живот своје породице, превасходно своје мајке, преточи у прозу.

Вешта у ткању паралелних прича, за шта је можда најубедљивији доказ роман *Мрена*, као и у реконструкцији документарне, али и оне грађе коју је црпела из непосредне стварности и свог окружења, Милица Мићић Димовска би несумњиво, да је поживела, оставила још један узбудљив и психолошки нијансиран роман, којим би се можда успела обрачунати са многим питањима која су њу, као жену и списатељку, пратила: како од нечега посве личног искројити материјал за књижевно дело и потом га обелоданити, како се носити са оним сумњама и страховима који више не припадају њеним јунакињама и јунацима него њој самој? Како избећи патетику и субјективност, како од људи које најбоље

познајеш и према којима гајиш најдубља осећања направити литерарне јунаке? Да је ауторка била на добром путу да пронађе меру између својих сновања и својих ткања, нема сумње. И у роману који није објавила, као и у необјављеној грађи, а понајпре у низу приповедачких књига и романа по којима је памтимо, налазимо и данас вештину приповедања Милице Мићић Димовске. А можда је управо наведена вештина одговор на питање зашто нека дела надживљују своје творце, а нека друга, упркос свему, то не могу...

Др Драгана В. ТОДОРЕСКОВ
Матица српска, Нови Сад
Лексикографско одељење
Српска енциклопедија
dtodoreskov@maticasrpska.org.rs
carajevka7@gmail.com

БЕЛОРУСКА ТУМАЧЕЊА ДЕЛА СРПСКОГ НОБЕЛОВЦА

Анна В. Наумова, *Феномен културног пограничња в творчестве Иво Андрича*, РИВШ, Минск 2018

Ове године у Минску, у издаваштву Републичког института високе школе изашла је монографија Ане Наумове посвећена делу српског нобеловца – *Феномен пограничности култура у делу Иве Андрића* (у оригиналу на руском језику: *Феномен културног пограничња в творчестве Иво Андрича*). Ауторка се бави Андрићевим делом већ девет година, редовно наступа на конференцијама, промовише дело нашег нобеловца у Белорусији и шири знање о њему у кругу белоруских истраживача књижевности. Иако су Андрићева дела својевремено била превођена на руски и белоруски језик, морамо признати да је он недовољно афирмисан у источнословенским земљама – у односу на његов стварни значај и величину. У Белорусији, Андрићу су, у разним периодима, у предговорима, периодици, енциклопедијама или у оквиру других, ширих тема, посветили пажњу познати слависти Иван Чарота, Галина Тваранович, Борис Сачанка. Међутим, монографија Ане Наумове је прво комплексно истраживање Андрићевог дела у историји независне Белорусије, под менторством проф. др Ивана Чароте, чији ученици, такође, раде на пољу србистике у Белорусији.

У фокусу пажње Ане Наумове у њеном научном раду је феномен пограничности култура који је, како тврди ауторка, подједнако актуелан